

Postat 11.03.2010

Hänvisning
Er anhöllan nr 2 dat. 22.2.2010Kontaktperson
Elisabeth PalamarzÄrende
**ANHÅLLAN OM UTLÅTANDE OM K-MÄRKT
BYGGNADS ARKITEKTONISKA OCH
KULTURHISTORISKA VÄRDE**Stadsarkitektkontoret 3
120310**Inledning**

Stadsarkitektkontoret har tillskrivit landskapsregeringen anhöllan om utlåtande gällande den år 1990 i Mariehamn stads detaljplan K-märkta gatubyggnaden på Torggatan 15, Storängen-16-3. Fastigheten är också känd såsom den Erikssonska gården. Museibyrån har tagit del av ärendet. Med anledning härav avges följande utlåtande.

Den aktuella byggnaden hör till Mariehamns äldsta gårdar och är en av de få kompletta gårdsmiljöer som bevarats i stadskärnan. Gårdens utveckling omfattar olika skeden som tillsammans givit upphov till en rik byggnadshistoria. Den präglas av kända arkitektnamn och återspeglar en stegvis anpassning av fastigheten till nya funktioner, alla i sin tids anda.

Byggnadshistoria i korthet

Tomten vid Torggatan inropades på auktion av guld- och silverarbetaren J.F. Lagert 1861, d.v.s. redan ett år efter fastställandet av Mariehamns första stadsplan (17.1.1860). Ingen byggnation lär ha skett där under 1860-talet i den första ägarens regi. Tomten köptes sedan av Viktor Eriksson. Enligt brandförsäkringshandlingarna lär han år 1876 där ha byggt dels ett mindre boningshus mot Torggatan, i den nuvarande tomtens norra del, dels ett timrat lider längs fastighetens östra gräns.

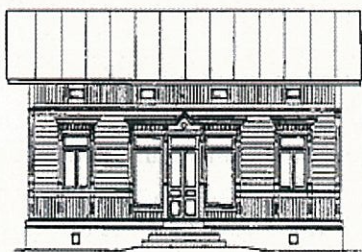
Lidret från 1876 på gården, rivet i mars 2010 (foto 2009).

Till dessa byggnader finns ingen ritning bevarad. Det var först efter ordningsrättens grundande 1879 som staden började spara sina byggnadslovsritningar. Följande byggnad som uppfördes på tomten är den bagarstuga som än idag finns på tomtens södra del. Den ritades av Hilda Sjöblom (Hongell) år 1894 och lär ha uppförts samma år.

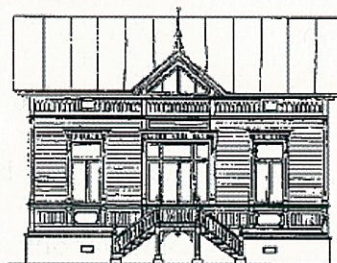

Lidret (från 1876) och bagarstugan (1894). Foto febr. 2010.

År 1897 byggs enligt ritningar av Hilda Sjöblom ett nytt boningshus på tomtens södra del, ut mot Torggatan. Ett år senare fick hon i uppdrag att rita en fasadförändring till det äldsta boningshuset, norr på tomten. Det innebär tillkomst av en trappa i gatufasaden, där man även öppnar skyltfönster på vardera sidan av trappan.

Det norra affärshuset, efter ombyggnaden 1897

Det södra boningshuset ritat av Hilda Hongell 1897

De två gatuhusen byggs samman år 1921 genom en tillbyggnad ritad av Julius Hilli. Hillis fasad mot Torggatan lär ha varit i samma stil som den som Hilda Hongell hade ritat för det södra boningshuset. Tillbyggnaden innebar att den nya huslängans mellersta och södra del var bredare än det äldsta, norra huset. Förhållandet ändrades dock 1923, då arkitekt Oscar Bomansson anlätades för att rita en ny byggnad som skulle ersätta det äldsta, smala huset och vars fasad mot Torggatan skulle göras mera enhetlig med de senare byggnadernas gatufasader. Efter denna förändring blev Erikssonska byggnadens västra fasad i stort sett den vi kan se idag.

Erikssonska gården, fasad mot Torggatan. Foto 2010.

Byggnadens södra, i dag äldsta del. Foto 2010.

Av byggnadskropparna mot Torggatan är det alltså den som ligger längst söderut som idag till största delen återspeglar Hilda Hongells ursprungliga byggnad. Resten av fasaden är dels ritad av Julius Hilli (1921), dels av Oscar Bomansson (1923). Båda använde Hongells södra fasad som utgångspunkt för sitt arbete.

Arkitekturstilistisk analys

Trots de många om- och tillbyggnader, som väsentligt ändrade på de enskilda huskropparnas ursprungliga utseende, präglas byggnaden idag av en enhetlig karaktär med flera tidstypiska byggnadsdetaljer.

Till dem ska räknas en hög sockel av huggen granit, ett sadeltak uppbrutet ovanför varje entréaxel av en takkupa med ett ljusinsläpp, den långa västfasaden med fyra trappgångar som inramas av stora skyltfönster i dekorativa foder. Vidare, den stående panelen, som i linje med både nedre och övre fönsterkarmarna avdelas med för hela fasaden gemensamma horisontella lister. Ovanför den liggande, kraftiga, profilerade panelen följer ytterligare en sektion av stående panel, uppruten av små liggande vindsfönster och rektangulära fält. De äldre fönstren på bottenvåningen och i vindsvåningen är s.k. T-fönster av nyrenässanstyp med dekorerade foder och kornischer med tandsnittornament. Takfoten och gavelsprången har två språng som är inklädda med pärlspontade och ljust målade brädor. Taket är klätt med falsad, målad plåt.

Hela fasadens utformning leder tankarna till 1890-talet och nyrenässansstil, som dock behöll stildrag från den för Mariehamn så typiska empiren. Dit hör den liggande, ljusa panelen av hyvlade, fasspontade brädor.

Nyrenässansen ebbade ut på 1890-talet och efterträddes av l'art nouveau (jugend), som i den Erikssonska gården lämnade spår i form av den karaktäristiska dörrornamentiken i den sydligaste butikentrén. Empirens behärskade formspråk dominerar i sin tur i husets fasad mot gatan, där de stora, grupperade skyltfönstren illustrerar husets användning och speglar 1920-talets estetiska anda.

Gårdsfasaden däremot visar en större mångfald av stilar som tydligare vittnar om byggnadens varierande användningsperioder. En närmare datering av de olika delarna är inte klargjord, men man kan urskilja åtminstone tre huvudetapper.

Den sydligaste farstun är äldst. Den saknar stensockel, är täckt med ett valmat (sekundärt) tak och den innehåller två dubbla plankdörrar under en rad av smårutiga fönster. Det kan inte uteslutas att farstun hör samman med Hilda Hongells byggnadsetapp från 1897.

Till den norra huskroppen leder två separata förstugor med var sitt sadeltak. I den nordligaste farstun härstammar porten förmodligen från Oscar Bomanssons ombyggnad. Mellan de två trapphusen syns huvudbyggnadens två äldre gårdsfasadsfönster. Jämförelsen med de av Hilda Hongells ritade fönstren på södra gaveln visar hur Oscar Bomansson försökte anpassa den norra tillbyggnadens detaljer till husets äldre fasadutformning. Likaså finns ett sådant fönster vid byggnadens nordöstra hörn och ytterligare ett par inträngda mellan den sydligaste och den mellersta farstun, den senare ombyggd och förhöjd med en takvåning. Alla tillhör 1923 års ombyggnad.

Södra delens farstu mot gården.

Norra delens två farstun. Foto 2010.

Kulturhistorisk värdering

”Erikssons” vid Torggatan 15 utgör ett för Mariehamn unikt byggnadskomplex, som ännu före den 5 mars 2010 omfattade gårdens alla ursprungliga beståndsdelar (med undantag för lidrets tidigare rivna tillbyggnader), tillkomna under perioden 1876-1923. Det äldsta lidret härstammade från tiden för Mariehamns stads tidigaste stadsplanering. Bagarstugan från 1894 är idag den ena av två bevarade bagarstugor, ritade av Hilda Hongell, som ännu finns i staden.

Det är oklart om något av huvudbyggnadens äldsta beståndsdel, den sydligaste från 1876, införlivades i den Bomanssonska ombyggnaden år 1923. Däremot omfattar det långa husets sydligaste del den byggnadskropp som Hilda Hongell ritat 1897. Husets nuvarande utseende mot Torggatan återspeglar dels Hillis, dels Bomanssons anpassning av byggnaden till affärsverksamheten. Av de fyra, alltså fungerande butiklokaler, är herrekipering Hillings förmodligen stadens äldsta affär i samma lokal (sedan 1921).

Byggnadens arkitektoniska utformning illustrerar alltså både stadens utveckling och stilhistoriens olika etapper under 1870-1920-talen. Av det aktuella kvarterets tjugotal byggnader, som tillkommit under denna period, finns idag endast några få kvar (Erikssons, Bagarstugan och Lauréns), där gården vid Torggatan 15 bör betraktas som den mest kompletta anläggningen.

Trots att denna utredning inte lämnar plats för en undersökning av byggnadernas interiörer bör det påpekas att även ifråga om insidan visar Erikssonska gården ett mycket högt kulturhistoriskt värde tack vare de bevarade fasta inredningsdetaljerna (plåtugnar, köksspisar och vattenhoar, golvlistor, fönster- och dörrkarmar). Även delar av inredningen tillhörande den gamla affärsverksamheten, i form av väggfasta hyllor, väggskåp och vitriner, finns kvar i vissa utrymmen. De är förmodligen de sista *in situ* bevarade i Mariehamn.

Slutord

Museibyrån konstaterar att Erikssonska gården, sett såsom en byggnadshelhet, är kulturhistoriskt och socialhistoriskt mycket värdefull.

Huvudbyggnadens karakteristiska empirifasader utgör en av Torgatans sista obrutna länkar till stadens äldsta bebyggelsehistoria. De är därmed synnerligen värdefulla för stadsbilden och att betrakta som omistliga.

En butikinteriör från affärsfastigheten vid Strandgatan i Mariehamn, 1920. Jmf väggskåpet till vänster. Foto ur Ålands museums arkiv.

Avdelningschef

Överantikvarie

Rainer Juslin

Elisabeth Palamarz